

สิทธิสตรี: กรณีอุปสมบทภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท
Women's Rights: The Case of Bhikkhuni Ordination in
Theravāda Buddhism

¹พระมหากรณ์กฤตย์ จิตสจฺโจ, ²ภัทรกุล ศิลปรัตน์

¹Phramaha Kornkrit Dhitasajjo, ²Phattharakul Silparat

¹นิสิตปริญญาตรี หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹Student, Program in Buddhist Studies, Suphanburi Srisuvarnabhumi Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

²Department of Geography, Faculty Education, Ramkhamhaeng University

²Corresponding author, e-mail: phatthasil@gmail.com

Received: February 10, 2025; Revised: March 14, 2025; Accepted: March 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเรื่อง “ภิกษุณี” และ “สิทธิสตรี” ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและความสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา สถานะของภิกษุณีกลับถูกจำกัดและถูกมองข้ามในหลายสังคม พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้สตรีได้บรรลุธรรมสูงสุดเช่นเดียวกับบุรุษ โดยการอนุญาตให้มีการบวชเป็นภิกษุณี แสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันในทางธรรม หากแต่ในทางปฏิบัติศาสนาในระดับนิกายได้กีดกันผู้หญิงอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ภิกษุณีซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนอารยธรรมอินเดียในยุคที่รุ่งเรืองสูงสุด ไม่ได้รับโอกาสให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย ประเด็นเรื่อง “สิทธิสตรี” กำลังเป็นที่พูดถึงอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน การศึกษาบทบาทของภิกษุณีในอดีตจึงเป็นการเปิดมุมมองใหม่ในการมองประเด็นสิทธิสตรีในปัจจุบัน 1) การตีพิมพ์พุทธปรัชญาตามหลักอิสรภาพทางจิตวิญญาณ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพ้นทุกข์ของสรรพสัตว์โดยไม่จำกัดเพศ ซึ่งแสดงถึงแนวคิดที่เปิดกว้างและสนับสนุนความเท่าเทียมหลักกอนัตตาและอวิชชา หากเพศเป็นเพียงเงื่อนไขของสังขาร การจำกัดสิทธิของผู้หญิงในการบวชอาจไม่สอดคล้องกับหลักกอนัตตา (ไม่มีตัวตนที่แท้จริง) และอวิชชา (ความไม่รู้ที่นำไปสู่การยึดมั่นในรูปแบบที่ไม่จำเป็น) การอนุญาตให้ภิกษุณีบวชในสมัยพุทธกาลแม้พระพุทธเจ้าจะทรงตั้งเงื่อนไข 8 ประการ สำหรับภิกษุณีสงฆ์ แต่ก็ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทของภิกษุณี ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในศักยภาพของสตรีในการปฏิบัติธรรม 2) การตีความในเชิงสิทธิมนุษยชนหลักความเสมอภาค (Equality) การห้ามไม่ให้ผู้หญิงบวชถือเป็นการเลือกปฏิบัติตามเพศ ซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนที่เน้นความเสมอภาคและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

คำสำคัญ: ภิกษุณี, สิทธิสตรี, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to study the concepts of “Bhikkhunī” and “women's rights” in Theravāda Buddhism, focusing on their roles and significance in the history of Buddhism. The status of bhikkhunīs, however, has been limited and overlooked in many societies. The Buddha granted women the opportunity to attain the highest form of spiritual liberation, just as men can, by allowing ordination as bhikkhunīs. This demonstrates the equality of men and women in the Dhamma. However, in practice, Buddhist traditions at the sectarian level have continuously excluded women for an extended period. Bhikkhunīs, who symbolized a peak of Indian civilization, have not been afforded the opportunity to exist in Thai society. The issue of “women’s rights” is now widely discussed in contemporary times. Studying the role of bhikkhunīs in the past, therefore, offers a new perspective on the issue of women’s rights in the present. 1) Interpretation from a Buddhist Philosophical Perspective on Spiritual Freedom: Buddhism emphasizes the liberation of all beings from suffering, regardless of gender, which reflects an open and egalitarian view that supports the principles of Anattā (non-self) and Avijjā (ignorance). If gender is only a conditioned phenomenon of Saṅkhāra (formations), then restricting women’s right to ordination might not align with the principle of Anattā (the absence of a true self) and Avijjā (ignorance leading to unnecessary attachment). The Buddha allowed bhikkhunī ordination, setting eight conditions for the BhikkhunīSaṅgha, but still granting the opportunity for women to be ordained, which reflects recognition of their potential in practicing the Dhamma. 2) Interpretation from a Human Rights Perspective on Equality: Prohibiting women from ordination is a form of gender discrimination, which contradicts the principle of equality in human rights. This violates basic human rights and the fundamental principles of equality and non-discrimination.

Keywords: Bhikkhuni, Women's Rights, Theravāda Buddhism.

บทนำ

การอภิปรายเกี่ยวกับสิทธิสตรีในกรณีการอุปสมบทภิกษุณีในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหนึ่งในประเด็นที่มีความสำคัญและได้รับความสนใจในวงการศึกษาศาสนาและสังคม เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการตีความและการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปปรับใช้ในสังคมในปัจจุบัน ซึ่งประเด็นนี้สะท้อนถึงการมองเห็นและการให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในพุทธศาสนา โดยเฉพาะในประเด็นของการเข้าร่วมในทางการปฏิบัติธรรมอย่างเท่าเทียมกับบุรุษ การอุปสมบทภิกษุณีเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ผู้หญิงสามารถเข้าสู่การเป็นภิกษุณีได้ ซึ่งได้รับการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกในเรื่องของ “การบวชภิกษุณี” โดยทรงเห็นว่าผู้หญิงมีสิทธิ์ที่จะได้บวชและบำเพ็ญเพียรในศาสนาเช่นเดียวกับผู้ชาย การอุปสมบทภิกษุณีจึงถือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มีบทบาทในการศึกษาธรรมและการปฏิบัติธรรม อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการปรินิพพานของพระพุทธเจ้ากลับถูกยกเลิกไปในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยซึ่งไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากพระสงฆ์ที่ยึดถือพุทธศาสนาเถรวาท อย่างไรก็ตาม หนึ่งในเหตุผลที่ทำให้การอุปสมบทภิกษุณีในพุทธศาสนาเถรวาทไม่สามารถกระทำได้ในปัจจุบัน คือ การตีความข้อบัญญัติในพระไตรปิฎก ซึ่งได้กล่าวถึง “ภิกษุ” ในแง่ของ

พระภิกษุชายเท่านั้น รวมถึงมีการอ้างอิงถึง ข้อบัญญัติ 8 ข้อ หรือ “ข้อกำหนดสำหรับภิกษุณี” ที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนด ซึ่งหลายข้อที่กล่าวถึงการให้ความเคารพและปฏิบัติต่อภิกษุณีด้วยการขึ้นต่อภิกษุชาย หรือการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของภิกษุชาย ทำให้เกิดการตีความว่า ภิกษุณีอาจมีสถานะที่ต่ำกว่าในระบบสงฆ์ การตีความในมุมนี้ทำให้เกิดความไม่เห็นด้วยจากฝ่ายที่มีความเชื่อว่าไม่มีเหตุผลในการให้สตรีได้รับการอุปสมบทในฐานะภิกษุณี และทำให้การอุปสมบทภิกษุณีในพุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่สามารถกระทำได้ในระดับสากล

จากมุมมองทางสังคมและการเมือง การที่ไม่มีการอุปสมบทภิกษุณีในพุทธศาสนาเถรวาทสะท้อนถึงความไม่เสมอภาคทางเพศในสังคมดั้งเดิมที่มีอิทธิพลต่อการตีความคำสอนทางศาสนา แม้ว่าการปฏิบัติธรรมและการอุทิศตนในพุทธศาสนาไม่จำเป็นต้องมีเพศเป็นตัวกำหนด แต่ข้อจำกัดที่มีต่อสิทธิสตรีทำให้ผู้หญิงถูกกีดกันจากการเข้าถึงการศึกษาธรรมและการปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่ ในปัจจุบันมีการเคลื่อนไหวจากกลุ่มผู้หญิงและบางกลุ่มของพระสงฆ์ที่สนับสนุนให้มีการฟื้นฟูการอุปสมบทภิกษุณีใน พุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะในประเทศที่มีพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก เช่น ศรีลังกา เมียนมาร์ และบางพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งมีกลุ่มคนที่เชื่อว่าการฟื้นฟูการอุปสมบทภิกษุณีเป็นการส่งเสริมความเสมอภาคและให้ผู้หญิงสามารถปฏิบัติธรรมได้อย่างเต็มที่ การเคลื่อนไหวนี้ได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาทางวิชาการและกลุ่มสตรีที่ต้องการสิทธิในการเลือกเส้นทางการปฏิบัติธรรมของตนเอง เมื่อการศึกษาทางวิชาการในปัจจุบันเริ่มให้ความสำคัญกับการตีความใหม่เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในพุทธศาสนาและ การวิเคราะห์คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการอุปสมบทภิกษุณีโดยชี้ให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ผู้หญิงสามารถเป็นภิกษุณีได้ แต่ถูกจำกัดสิทธิในการอุปสมบทตั้งจากการตีความดั่งที่กล่าวข้างต้น

ด้วยเหตุนี้ การตีความในเชิงพุทธปรัชญาและสิทธิมนุษยชนในปัจจุบันสนับสนุนให้มีการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รับสิทธิในการอุปสมบทในฐานะภิกษุณี เพื่อให้สามารถเข้าถึงการปฏิบัติธรรมอย่างเท่าเทียมกับชาย และเป็นการยืนยันถึงศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมของผู้หญิงในพุทธศาสนา

การเกิดขึ้นและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงประสูติในอินเดียท่ามกลางสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติและมีท่าทีต่อสตรีอย่างเลวร้ายถึงขั้นสูงสุด คำสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยเรื่องธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิตและความตายเกี่ยวกับเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเกี่ยวกับท่าทีของสังคมที่มีต่อสตรีในสมัยนั้น พระพุทธองค์ทรงเสนอคำริเริ่มที่ค้านกับความคิดแบบเดิมๆ โดยแสดงให้เห็นว่าสตรีและบุรุษมีความสามารถเสมอกัน บุคคลจะดีได้เพราะการเฝ้าหาความรู้ ความสามารถ การกระทำ ไม่ใช่ที่เพศและบุตรหญิงอาจดีเสมอหรือดีกว่าบุตรชายได้

สมัยก่อนพุทธกาลที่เปรียบสตรีเหมือนวัตถุหรือสินค้า ไม่มีสิทธิเสรีภาพในชีวิตของตน การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สตรีบวชก็เป็นการปูทางเพื่อเสรีภาพทางศาสนาอย่างสมบูรณ์ให้แก่สตรี เพราะการยอมรับสตรีเข้าในหมู่สงฆ์ เป็นการเปิดโอกาสให้สตรีนับถือศาสนาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยไม่ต้องพึ่งหรือขึ้นอยู่กับผู้อื่นในการจะเข้าถึงจุดหมายในทาง นับเป็นความสำเร็จอย่างแท้จริง สตรีในทัศนะของพระพุทธศาสนาจึงมีเสรีภาพที่จะดำเนินชีวิตอย่างอิสระและสามารถลิขิตชีวิตตนเองได้

การบวชของภิกษุณีจึงเป็นการยกระดับของสตรี การยอมรับว่าสตรีมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมได้เท่าเทียมกับผู้ชาย จุดนี้เองที่เป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนา โดยมีบทบาทสำคัญในการให้อิสรภาพทางจิตวิญญาณแก่ผู้หญิง และมีความชัดเจนขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงในสังคมของศาสนาอื่นๆ

พระพุทธศาสนายอมรับว่าผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมที่จะบรรลุธรรมเช่นเดียวกัน โดยการปฏิบัติธรรมะนั้นไม่มีการแบ่งแยกเพศสถานะ การที่พุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชายในการที่เข้าถึงการหลุดพ้นอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ย่อมแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนายอมรับมานานแล้วว่า ผู้หญิงและผู้ชายต่างมีความสามารถและมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกเพศสถานะ

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกายได้บันทึกเรื่องราวของสตรีในพุทธศาสนาไว้อย่างรอบด้าน ทั้งภิกษุณีและอุบาสิกา ผู้ซึ่งทำงานอย่างอุทิศตนไม่เพียงแต่ในฐานะศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังในฐานะอาจารย์แสดงธรรมอีกด้วย การออกบวชของพระนางปชาบดีโคตมีและการจัดตั้งภิกษุณีสงฆ์นับเป็นเรื่องราวที่น่าประทับใจ เป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังของความกล้าหาญและความตั้งใจอันแน่วแน่เด็ดเดี่ยวที่สตรีนางหนึ่งจะสามารถให้แก่งสังคมในยุคสมัยของนางได้ นับเป็นประวัติศาสตร์อีกหน้าหนึ่งของการทำให้สตรีมีชีวิตเป็นอิสระ

พระเจ้าสุทโธทนะ พระราชบิดาได้อภิเษกสมรสกับทั้งพระนางสิริมหามายา พระมารดาและพระนางปชาบดีซึ่งเป็นพระมาตุจฉา เมื่อพระนางสิริมหามายาพระมารดา สิ้นพระชนม์หลังจากประสูติเจ้าชายสิทธัตถะได้เพียง 7 วัน พระนางปชาบดี พระมาตุจฉาก็ทรงรับหน้าที่เลี้ยงดูเจ้านายน้อยครั้งเมื่อพระเจ้าสุทโธทนะ

พระราชบิดา เสด็จสวรรคต พระนางปชาบดีจึงทรงตัดสินใจที่จะสละในทางโลก พระนางทรงดำเนินพระบาทด้วยความยากลำบากและยาวนานเพื่อทูลขออุปสมบทต่อพระพุทธองค์ แต่มิได้รับอนุญาต ด้วยความรู้สึกละอายและเห็นใจ พระอานนท์ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐาก จึงได้ทูลขอการอุปสมบทต่อพระพุทธเจ้าแทนพระนางปชาบดีถึง 3 ครั้ง แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ครั้นแล้วพระอานนท์นึกถึงอุบายได้อย่างหนึ่ง จึงทูลถามพระพุทธองค์ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หญิงที่ออกจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว และได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้า จะสามารถสำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ได้หรือไม่”

“หญิงสามารถบรรลุธรรมเหล่านั้นได้...อานนท์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าผู้หญิงสามารถบรรลุธรรมเหล่านั้นได้ ก็พระนางปชาบดีโคตมีทรงเคยปฏิบัติภารกิจอันทรงคุณที่ยิ่งใหญ่ต่อพระองค์ผู้ประเสริฐ ด้วยทรงเป็นพระผู้เลี้ยงดู และผู้ให้นมหลังการสิ้นพระชนม์ของพระมารดา พระนางทรงให้นมแก่พระองค์ผู้ประเสริฐ เพราะเหตุไฉนเล่า พระองค์ผู้เจริญจึงจะมีทรงอนุญาตให้พระนางได้ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้าเล่า” (พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ, [ออนไลน์], 15 มกราคม 2568)

เมื่อพระพุทธองค์ทรงเผชิญกับคำอ้อนวอนพุทธอุปัฏฐากเช่นนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงประทานการอุปสมบทแก่พระนางปชาบดี โดยมีเงื่อนไขว่าพระนางจะต้องทรงรักษา “คุรุธรรม 8 ประการ” ซึ่งมีดังนี้

1. ภิกษุณีแม้วชมานาน 100 พรรษา ก็ต้องลุกขึ้นแสดงความเคารพต่อพระภิกษุ แม้วชในวันนั้น
2. ภิกษุณีไม่พึงจำพรรษาในที่ที่ปราศจากพระภิกษุ
3. ภิกษุณีต้องไปถามวันอุโบสถและรับฟังโอวาทจากภิกษุทุกกึ่งเดือน
4. เมื่อออกพรรษาแล้ว ภิกษุณีพึงไถ่ถามในคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ในสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน หรือสงสัย

5. ภิกษุณีหากต้องอาบัติ จะต้องอยู่มนต์ ในสงฆ์สองฝ่ายเป็นเวลาทั้งเดือน

6. เมื่อบวชเป็นสิกขามานาครบ 2 ปี จึงขออุปสมบทจากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย

7. ภิกษุณีไม่พึงว่ากล่าวพระภิกษุ

8. ภิกษุณีไม่พึงสั่งสอนภิกษุ แต่ภิกษุพึงสั่งสอนภิกษุณีได้ (ฉัตรสุมาลย์, 2541) หลังจากการตั้งสถาบันภิกษุณีแล้ว ผู้หญิงจำนวนมากได้เข้ามาสู่คณะสงฆ์ ตามบันทึกใน เถรिकाถา ภิกษุณีและสตรีนับพันได้บรรลุนิพพานในระดับต่างๆ ในหมู่ภิกษุณีนี้อย่างน้อยมี 13 รูป ได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธองค์ เช่น พระปชาบดีโคตมีเถรี ในฐานะผู้รู้ราตรีนาน คือ เป็นปฐมภิกษุณี, พระปฏาจาราเถรี ในฐานะผู้เป็นเลิศทางพระวินัย และพระธัมมทินนาเถรี ในฐานะผู้เป็นเลิศทางสั่งสอนธรรม

ในหมู่ฆราวาสผู้ที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้ามีเป็นจำนวนมาก เช่น นางวิสาขา ผู้เป็นเลิศในเรื่องทาน สามาวดี ผู้เป็นเลิศในเรื่องกรุณา และนางชัตติยานี ผู้เป็นเลิศในเรื่องศรัทธาที่มั่นคง

ความสำเร็จในทางธรรมของสตรีเหล่านี้ ทำให้ “พุทธบริษัท 4” ครบถ้วนสมบูรณ์ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ดังที่พระพุทธองค์ทรงลงเลขาให้จะอนุญาตให้สตรีออกบวชนั้นไม่ใช่เพราะเห็นว่าสตรีต่ำต้อย: เหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงลงเลขาไม่ได้เกิดจากการมองว่าสตรีมีสถานะต่ำต้อยกว่าบุรุษ แต่เป็นเพราะทรงพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อพระพุทธศาสนาในอนาคตกังวลเรื่องพรหมจรรย์สิ่งที่พระองค์ทรงกังวลมากที่สุด คือ การรักษาพรหมจรรย์ของคณะสงฆ์ไว้ให้บริสุทธิ์ เพราะพรหมจรรย์เป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตสงฆ์

การวางกฎ 8 ประการ: เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการที่สตรีเข้ามาบวช พระพุทธองค์จึงทรงวางกฎ 8 ประการสำหรับภิกษุณี เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัย สรุปได้ว่า พระพุทธองค์ทรงลงเลขาในการอนุญาตให้สตรีออกบวชไม่ใช่เพราะความลำเอียง แต่เป็นเพราะทรงพิจารณาถึงผลกระทบในภาพรวมและต้องการรักษาความบริสุทธิ์ของพระพุทธศาสนาไว้

ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา: ภิกษุณีสืบทอดพระพุทธานุสาสนาจากรุ่นสู่รุ่น โดยการศึกษาพระธรรมวินัย และถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่น ทั้งภิกษุณีด้วยกันเอง และบุคคลทั่วไป

ผู้เผยแผ่พระธรรม: ภิกษุณีหลายรูปเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงธรรมเทศนาสามารถอธิบายหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าใจง่าย ทำให้ผู้คนทั่วไปเข้าถึงพระธรรมได้ง่ายขึ้น

ผู้ให้คำปรึกษา: ภิกษุณีเป็นที่พึ่งพิงทางใจให้กับผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิง สามารถให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้

ผู้สร้างแรงบันดาลใจ: ภิกษุณีหลายรูปเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้ผู้คนเกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรม

ผู้ดูแลสงฆ์: ภิกษุณีสืบทอดพระพุทธานุสาสนาทั้งในด้านการปกครองและการบริหารจัดการ

ผู้ให้บริการสังคม: ภิกษุณีหลายรูปมีส่วนร่วมในการให้บริการสังคม เช่น การจัดกิจกรรมทางสังคม การให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ และการดูแลผู้ป่วย

ภิกษุณีสืบทอดพระพุทธานุสาสนาและสร้างสังคมที่ดีงาม การที่เราให้ความสำคัญและสนับสนุนบทบาทของภิกษุณี จะเป็นการส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ภิกษุณี หรือภิกษุณี เป็นผู้หญิงที่อุปสมบทเข้าสู่บรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม อย่างไรก็ตาม สถานะของภิกษุณีในสังคมปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและมีความท้าทายอยู่มากมาย ทั้งในแง่ของการยอมรับทางสังคม กฎหมาย และภายในวงการสงฆ์เอง

ปัญหาที่ภิกษุณีต้องเผชิญ

แม้ว่าภิกษุณีจะมีบทบาทสำคัญ แต่ก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ ได้แก่

1. การถูกจำกัดบทบาท: ในบางสังคม ภิกษุณีถูกจำกัดบทบาทและไม่ได้รับความเคารพเท่ากับภิกษุ
2. การขาดทรัพยากร: ภิกษุณีสงฆ์มักขาดแคลนทรัพยากรในการดำรงชีวิตและเผยแผ่พระธรรม
3. ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับบทบาทของภิกษุณี: หลายคนยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับบทบาทของภิกษุณี และมองว่าภิกษุณีมีสถานะต่ำกว่าภิกษุ
4. การยอมรับทางสังคม: ในหลายสังคม ภิกษุณียังไม่ได้รับการยอมรับในฐานะนักบวชอย่างเต็มที่ เทียบเท่ากับภิกษุ สังคมอาจมองว่าการบวชเป็นเรื่องของผู้ชายมากกว่า และมีอคติเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในศาสนา
5. กฎหมายและนโยบาย: ในหลายประเทศ กฎหมายและนโยบายยังไม่รองรับสถานะของภิกษุณีอย่างชัดเจน ทำให้ภิกษุณีขาดการคุ้มครองทางกฎหมาย และประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต
6. โครงสร้างสงฆ์: โครงสร้างสงฆ์แบบดั้งเดิม (เถรวาท) มักให้ความสำคัญกับภิกษุมมากกว่าภิกษุณี ทำให้ภิกษุณีมีอำนาจและโอกาสน้อยกว่าในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสงฆ์
7. ทรัพยากร: ภิกษุณีมักขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นในการปฏิบัติธรรม เช่น สถานที่ปฏิบัติธรรม วัสดุอุปกรณ์ และการสนับสนุนทางการเงิน

หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิทธิสตรี

1. ความเสมอภาคในฐานะมนุษย์: พระพุทธองค์ทรงสอนว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน มีสิทธิที่จะแสวงหาความสุขและหลุดพ้นจากทุกข์ได้เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง
2. การพัฒนาตนเอง: พระพุทธศาสนาสอนให้ทุกคนพัฒนาตนเองทั้งทางด้านปัญญา ศีล และสมาธิ ซึ่งเป็นสิ่งที่สตรีทุกคนสามารถทำได้เช่นเดียวกับบุรุษ
3. ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา: หลักธรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นสิ่งที่สตรีทุกคนควรมี เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
4. การไม่แบ่งแยก: พระพุทธศาสนาไม่แบ่งแยกผู้คนตามเพศ เชื้อชาติ หรือชนชั้น แต่เน้นที่การกระทำและผลของการกระทำ
5. การให้ความสำคัญกับปัญญา: พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้ปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ไม่ยึดติดกับความเชื่อที่ผิดๆ หรืออคติทางเพศ

แรงบันดาลใจจากภิกษุณีสู่การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี

ภิกษุณี: ผู้บุกเบิกแห่งการบรรลุธรรม ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา บทบาทของภิกษุณีนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม แม้ว่าในปัจจุบันสถานะของภิกษุณีในหลายสังคมจะถูกจำกัดและมองข้าม แต่เรื่องราวของภิกษุณีเหล่านั้นก็ยังคงเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้หญิงทั่วโลกในการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศ

พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้สตรีได้บรรลุธรรมสูงสุดเช่นเดียวกับบุรุษ โดยการอนุญาตให้มีการบวชเป็นภิกษุณี ภิกษุณีเหล่านี้ได้ศึกษาพระธรรม ฝึกปฏิบัติ และบรรลุธรรมขั้นสูงได้หลายท่าน ตัวอย่างเช่น พระอุบลวัณณา ซึ่งเป็นภิกษุณีที่มีปัญญาเฉียบแหลม การที่ภิกษุณีสามารถบรรลุธรรมได้แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการบรรลุธรรมนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะเพศชาย แต่ผู้หญิงก็สามารถบรรลุธรรมได้เช่นกัน นี่เป็นการปฏิเสธความเชื่อที่ว่าผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายในทางธรรม

บทบาทของภิกษุณีในการพัฒนาสังคม

ภิกษุณีไม่เพียงแต่เป็นผู้ปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมอีกด้วย ได้แก่

1. การศึกษา: ภิกษุณีหลายรูปเป็นผู้มีความรู้และสามารถสอนพระธรรมให้กับผู้อื่นได้ ทำให้เกิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง
2. การดูแลสุขภาพ: ภิกษุณีหลายรูปมีความรู้ด้านสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย ทำให้สามารถดูแลสุขภาพของผู้อื่นได้
3. การให้ความช่วยเหลือสังคม: ภิกษุณีหลายรูปได้ให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เช่น การให้ทาน การดูแลผู้ป่วย และการให้คำปรึกษา
4. แรงบันดาลใจจากภิกษุณีสู่การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีเรื่องราวของภิกษุณีเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้หญิงทั่วโลกในการต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศ
5. ความสามารถของผู้หญิง: ภิกษุณีได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าผู้หญิงมีความสามารถในการบรรลุธรรมและทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ไม่น้อยไปกว่าผู้ชาย
6. เป็นแบบอย่างที่ดี: ภิกษุณีเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและปัญญา
7. สร้างแรงบันดาลใจให้กล้าที่จะฝัน: เรื่องราวของภิกษุณีทำให้ผู้หญิงกล้าที่จะฝันและตั้งเป้าหมายในชีวิตที่สูงขึ้น

บทสรุป

สิทธิสตรีในกรณีอุปสมบทภิกษุณีในพุทธศาสนาเถรวาทนั้นการตีความนั้น 1) เชิงพุทธปรัชญาตามหลักอิสรภาพทางจิตวิญญาณ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพ้นทุกข์ของสรรพสัตว์โดยไม่จำกัดเพศ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สตรีก็สามารถบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกับบุรุษ” ซึ่งแสดงถึงแนวคิดที่เปิดกว้างและสนับสนุนความเท่าเทียมหลักอนัตตาและอวิชชา หากเพศเป็นเพียงเงื่อนไขของสังขาร การจำกัดสิทธิของผู้หญิงในการบวชอาจไม่สอดคล้องกับหลักอนัตตา (ไม่มีตัวตนที่แท้จริง) และอวิชชา (ความไม่รู้ที่นำไปสู่การยึดมั่นในรูปแบบที่ไม่จำเป็น) การอนุญาตให้ภิกษุณีบวชในสมัยพุทธกาล แม้พระพุทธเจ้าจะทรงตั้งเงื่อนไข 8 ประการสำหรับภิกษุณีสงฆ์ แต่ก็ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทของภิกษุณี ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในศักยภาพของสตรีในการปฏิบัติธรรม 2) การตีความในเชิงสิทธิมนุษยชนหลักความเสมอภาค (Equality) การห้ามไม่ให้ผู้หญิงบวชถือเป็นการเลือกปฏิบัติตามเพศ ซึ่งขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนที่เน้นความเสมอภาคและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ สิทธิในการเข้าถึงการปฏิบัติธรรม เพื่อให้สตรีมีโอกาสบวชและปฏิบัติธรรมในระดับเดียวกับภิกษุ

หากเราเห็นความสำคัญในบรมพุทธานุญาตของพระพุทธเจ้า ที่ทรงประทานให้กับสตรี การนำจุดมุ่งหมายสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่สตรีมาถือเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญที่สุดแล้ว สังคมปัจจุบัน กระแสสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิสตรีเริ่มมีการตื่นตัวมากจึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาว่า

การนำแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสตรีไทย มีสิทธิที่จะบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาได้หรือไม่ ซึ่งถือเป็นเสรีภาพของการนับถือศาสนา ตามที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครอง ไม่ว่าจะตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนและตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การที่สตรีไทยควรที่จะมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา และมีสิทธิในการเลือกบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ถือเป็นสิทธิอันชอบธรรม ที่กฎหมายให้การรับรองและคุ้มครอง ก็ยังคงมีการกีดกันสตรีเข้าสู่พื้นที่ทางพุทธศาสนาอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบทบัญญัติทางกฎหมาย หรือจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจะศึกษาในประเด็นขั้นตอนทางกฎหมายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2528). *มาตสตรียในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: บริษัทสามัคคีสาส์น จำกัด.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ชัญเสน (2539). *การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: บริษัทส่องสยาม จำกัด.
- พระไตรปิฎก ฉบับบาลีสยามรัฐ. *วินัยปิฎก จุลวรรค เล่มที่ 10*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.84000.org/tipitaka/>. [15 มกราคม 2568].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). *มหาจุฬาเตปิฎก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี). (2550). *การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ. (2544). *สตรีในพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

